

Két évad a Pekingi Ősz Olvasókörben

FEUGOSSY LÁSZLÓ: *AMIT NEM SIKERÜLT ELTITKOLNI [ELHATALMASODÓ OLVASÁSI MÁNIA]; A KÖNYV, AMI ÉG AVAGY AMI A VÉG [ÉGI-LÉGI EL-ÉGI-A]*

A festőművész és performer feLugossy László két új kötete műfajilag besorolhatatlan, ezért talán érdemes a *Kék Pánik kávéház* [2009] a szerző által meghatározott kategóriáját ezúttal is elővenni. Eszerint ezúttal is „a hülyeség kis könyvét” kapja az olvasó, rögtön kettőt. *A könyv, ami ég* alcímében felbukkan ugyan az elégia kifejezés, és mindkét kötet bőséggel tartalmaz verseket [dalszöveggként is működött, haikukat etc.] ,mégis a szabadvers mintájára a szabad próza elnevezés lehet a legkifejezőbb. Már ha feltétlenül kategorizálni szeretnénk, mert ez utóbbi egyáltalán nem tűnik fontosnak feLugossy esetében. Az egykori ikonikus Bizottság zenekar alapító tagja, klasszikus filmek szereplője, ez a crossover művész ezúttal is olyan könyvtárgyakat alkotott, ahol az 1+1 nem kettő, hanem minimum 3, a szövegek és a képek interakciójuk révén legalább egy harmadik műalkotást is létrehoznak.

„A dionüszoszi örületre nemcsak a hirtelen változás jellemző és az, hogy vele a másvilág tör be az ittenibe, hanem az is, hogy az elvesztett öntudat helyére az emberben rejő természet gazdagsága, nem sejtett és öntudatlan erőteltség lép, a mindent elárasztó életfolyam. És ezt a túlcsoordulást, felfokozottságot és féktelenséget csak felindulással, rohanással, tánccal lehet megeleveníteni és csak az anyagi dolgokkal való közvetlen érintkezéssel lehet utánozni. Ábrázolással csak azt a tudást lehet kifejezni, hogy az csak-emberi módon kifejezhetetlen, avagy azt a passzivitást lehet bemutatni, ami a kifejezhetetlennek való teljes önátengedést jelenti.” – írja *Az út nézése* című elemzésében Tatai Erzsébet, feLugossy monográfusa. A felindulás–rohanás–táncolás az új évezred második évtizedének végén is a művész sajátja, de a már említett *Kék Pánik kávéház* szövegeihez képest több lett a derű, a resignáltság felé való elmozdulás: „Azt mondják, hogy holnap kétszer lesz holnap, ha lehet hinni még ezeknek. A kis herceget magánemberként majdnem / mindenki szereti, és mégis elromlanak a dolgok, aztán / megint kezdődik előről ez az övön aluliság.” Szó sincs megalkuvásról, még kevésbé konformizmusról, a feLugossy-szövegek élesek, erősek, de kevesebb-szer vágnak, többször marnak, és a megfigyelt világ ábrázolásának technikája nagyon is kezére áll a szerzőnek. Ezen szövegek olvasásakor, az elemzéskor a hagyományos olvasástechnikák nem mindig elégségesek, a mű újraalkotja a befogadásról alkotott elképzeléseinket, a műtárgy magához idomítja a befogadót.

„Nézem, ha van benne műsor, mert a Karma Tévén nem mindig van adás. Adás csak akkor van, ha nincs függőség, és szabadság van, vagy a fogság önkéntes.” – olvasható a *Kék Pánik kávéházban*, és ez történik ezekben az új kötetekben is, feLugossy ottlikli értelemben „néző az ingyen moziban”, nézi a világot, látja színét-fonákját, néz befelé is, és a maga képeivel [legyen ez szöveg, grafika, fotó vagy bármilyen vegyes-technika] megmutatja. „És lón pasztorizált világosság” – ezzel reflektál a mindenség történéseire. „ENNÉL MÁR NEM LEHETSZ MÉLYEBBEN SILÁNYABB.” – mondja feLugossy, innen indul, innen indulunk.

Az *Amit nem sikerült eltitkolni [elhatalmasodó olvasási mánia]* című kötetben kerettörténetet találunk. A Pekingi Ősz Olvasókör tagságáról, szokásairól, az ott felhangzó és olvasott kötetekről, a programjaikról. Vezetőjükéről, a kör doyenjéről, a 75 éves Átfogó Béláról, aki rosszul lesz a hőségben, de megmentik, megismerkedhetünk Domolykó Lacival, aki azt „írja egyik remek és híres, lángoló sorú költeményben, *Az élet rohadtul igazságtalan* című megrázó versében”, hogy az élet rohadtul igazságtalan. A könyvbéli fiktív szerzőtől feLugossy szöveget is közöl, ezt: „Minimálbérre vagyok bejelentve. Minimálbérből élek / mint nagyon sokan / ebből keresem önmagam / és családomat / mert azt mondják az ősi bölcsék / minimálbérből is lehet / önmagunkra lelni / bár nem lehet/biztosra menni / az lenne a jó / ha ez a minimálbér / maximális lenne / és aki kitalálta / annak az agyára menne.”

feLugossy szövegben teremtett világa a valós és a szürreális kiadagolt keveréke, amelyben az Olvasókör színes egyéniségei és különösen az olvasmányaik és utóbbiak szerzői egy része kétségkívül valóságosak is lehetnének. Ott van például „Köveczky Ernő, a jószolgálati tudományok természetes esélyese, mindent kisimít, elsimít tényérjósolt kezével”. „Prof. Dzsetszki Virág, fogalomkezdeményező és töb-bet látó, monolitáskutató, a „Legszebb Nő” aspiránsa” és „Átfogó Béla, ívhajhász, a veletlörödés bajnoka, természetgyűjtő és okleveles kiskovács”.

Ha megnézzük a „21. századi slágerkönyv-címek, könyvsláger-címek és hozzávetések” címmel futó listát, felidéződhetnek a Bartók Imre *Láttam a ködnek országát* című regényében előforduló fiktív könyvcímek [*Karácsonyi ragadozók, Börmentén, Sonkanász*]. A feLugossy listáján szereplők közül Bánath Sándor *Geobarna jövedelemkiegészítés [a modern szerelmi líra pompája]* című verseskötetét vagy Őszi Tamás *Az előkelő és a ködben jó úrinő [a durcás próza útvesztői]* című [minden bizonnyal] regénye bármikor megjelenhetne a magyar könyvpiacra. Nem is beszélve Grizling Márton *Egy másik környék környéke* című önvallomásos lírájáról, ez utóbbit – számos formában – magam is ismerem. Érdemes csemegézni még: Oliver Haragumi: *A beépített nyereség vesztesége [jelentések a nyelvészeti bugyorból]*, Karl Botanic: *Elherdált fények [a mese ökológiája]*, Tudor Borgescu: *Ne féltsd a titkaidat! [kikezdehetetlen időmosdatás]* és végül a zárókötet: *Fred Colomp: Mi ez a kibaszás az olvasóval? [antikivonat]*.

A kötet keretbe illeszkedő szövegei jórészt versek, elsősorban nem-szabályos haikuk, rövidversek. Ezek tulajdonképpen hagyományosan értelmezhetők, néhol kifejezetten egyszerűek, hétköznapiak. Ilyenek például ezek a kétsorosok: „a szerelmesek körbe állnak / egymás karjaiba rohangálnak”; „HA LÉTEZNE VALÓDI CSODA MÁR BIZTOS ELÉRT VOLNA. / [mi van, ha elért, csak nem vettem észre.]”; „adj még egy esélyt / vagy még kettőt”.

A kötet utóhangja a már megismert Állva Béla nevű kitalált szerző novelláskötetének egyik emblemikus szövege *A túlfútott cél és az eszközblamázs [valami a lecsapott becsapottakról]* címmel. Egy megrázó novella egy szomjhalált haló emberről, Sík Ernőről, a klasszikus novella tulajdonságaival, majdnem mentesen minden dadaista gesztustól. „Egy látszólag fehér mentőautó állt meg a ház előtt, de tényleg csak látszólag, mert nem az volt.”

„Vannak olyan délutánok, amikor folyamatosan átnevezem / a lényeges vagy a lényegtelen dolgokat, mert a bennem lévő / felszültségeket így tudom csökken-

teni, rövid időre kiszűrve / a bizonytalanságokat, enyhítve azon gyötrő szorongásokat, / amelyek a valóság erőteljes látszólagosságából fakadnak / és délutánra már az örület határáig sodorják a józan / és rácsodálkozó elmét, mivel addigra már pokolra / emlékeztetően oly hamis és fals lesz minden, hogy az/ember legszívesebben belehalna, ha ez javítana a világ és az / emberiség helyzetén, de már a régi bölcsek is azt mondják: / ma már semmi se számít!”. Ez, a kötet belső mottójaként is értelmezhető vers is összekapcsolja a szövegeket a másik, szintén 2019-ben megjelent kötettel, *A könyv, ami ég* cíművel, amely sok tekintetben párja a másiknak, de több szentenciával, lazább kerettel íródott szövegek sorakoznak benne. „Az a kínos a művészetben, hogy túlzottan ellentmondásos” – írja feLugossy, és ez az önreflexív kijelentés párban áll azzal, hogy „a rossz ízlés nagyon is jól működik!” Az ellentmondásos, azaz töréseket, válaszvonalakat, eltérítéseket tartalmazó, ezért akár kínossá is váló művészet ellentéte a jól működő, akadálytalanul haladó, rossz ízléssel értékesként beazonosíthatónak. A kételkedésre, az elbizonytalanodásra kiemelt példa az a könyvoldal, ahol ez olvasható: „[A bizonytalanság első látásra nem tűnt olyan bizonytalannak, mint másodikra.]” A két oldalon végigérő mondat egymás alá másolva sokszor ismétlődik a lap tetejétől kezdődően, mégpedig olyan formán, hogy a legfelső mondat még halvány, majd az alatta lévők egyre erősebbek, hogy aztán a következő sorok újra halványodjanak, s végül eltűnjön/megszűnjön a sor. A formáját tekintve a „mozgóképvrs” kifejezés a legpontosabb, ha definiálni szeretnénk, hogy pontosan milyen képi megjelenítések erősítik vagy sok esetben kérdőjelezik meg, teszik zárójelbe a szövegeket.

A kötet címében szereplő könyvégetésre történő utalás újra és újra felbukkan a szövegekben, de véletlenül sem művészi aktusként, hanem minden esetben a kultúra elleni támadásként. Van, ahol a konzumvilágot ironikusan megidézve: „Bocsánat, ezt a kupont könyvégetésre is be lehet váltani???” Máshol az élettelen világ képviselője, egy kő mond a maga módján ítéletet a humán szféra felett: „Aztán Éva letett két követ az asztalra. Szimpla faasztal volt, / egy fél pingpong-asztal volt a lapja, kopott zöld színnel, / középen vékony, fehér csíkkal egy darabig. A csíknál ültem / középen, szemben velem Éva, aki a köveket elhelyezte. Ja, és / még ott ült jobbra Feri, Évának talán balra, ha jól emlékszem / az ültetési protokollra. Emelt fővel kicsit vártunk valami / szállóigére / [...] / Az egyik kő tudott beszélni, és elmondta, hogy ő már volt / része olyan talajnak, amin könyveket égettek. Borzasztó / volt, mondta a kő, aki ekkor sokkot kapott s beindult a / beszédkézsége, hogy elmondja az embereknek a megesett / szörnyűséget, hátha elgondolkodnak rajta, szóval okulásként, ha minden igaz, és miért ne volna.”

Mindezek mellé odatehető az a vers, amely nem a művészet új perspektívákat kutató és mutató nonkonformitásának nagyszerűségéről beszél, hiszen az alapvetően igaz és jó, hanem az igazságnak egy egészen másfajta kifordításáról. „Megjötték az inkvizíciósook, / mondjuk ez nem a spanyol inkvizíció, ez egy mai, / teljesen megújított, nagyon frappáns / és szintén baromi tökök inkvizíció, / meg fogja kedvelni őket, Nagyuram. / Ezek mindent tudnak, a legfőbb specialitásuk, / hogy az ártatlanokból bűnösöket csinálnak, / a bűnösöket meg felmentik, / egy tollvonással törlik el az igazságot, / miközben remek máglyakészítők.” A máglyakészítést itt már nem lehet csak a könyvek máglyájaként érteni, hiszen itt ártatlanul elítéltek jönnek szóba, rájuk vár máglya. Tudjuk, hogy ahol könyveket égetnek, ott előbb-utóbb...

A könyv, ami ég lapjain végigvonul a fanyar társadalomkritika, amiben a szemlélő-leíró korántsem intakt. „A cinikus képzés nagyüzemben / folytatódik, dübörög az emberi méltóság szétrágása. / Gyógyszertabletták lavinái gurulnak szerteszt, szemlélődik / a józan ész.” – írja feLugossy, máshol pedig hozzát teszi: „Majd csak közbejön egy magyarázat, / vagy egy mellébeszélés, gondolták bizakodva.”

„[V]issza / kéne / állítani / a matricacimosítót / az emberiség / érdekében kéne / visszaállítani / mert / a matricacimosító / az emberiség / jótevője”. Egészen biztosan tudom, hogy elképzelésem sincs, mi lehet az a „matricacimosító”, de eléggé meg vagyok győződve arról, hogy tényleg vissza kéne állítani. feLugossy meggyőződött. Az utolsó oldalon van egy keresztretjvény, amit szerencsével lehet csak kitölteni, mert nincs minden négyzet jelentése meghatározva. Olyan, mint az egész kötet: komoly munkát ad, miközben játszunk. [MissionArt Galéria]

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF

A madár szól majd utoljára

VILLÁNYI LÁSZLÓ: MINDENEK ELŐTT

Hogyan olvassunk egy Villányi-kötetet, teszem fel magamnak a kérdést. Duchamp *Unhappy Readymade*-je jut eszembe. Pontosabban a Bolaño 2666-os szövegáradatában megidézett Duchamp-allúzió, ahol már szó sincs boldogtalanságról. Lecsupasztva ragyog fel a műtárgy egy Santa Teresa-i hátsó kert szárogató kötelén. „Amalfitano reggelente, mielőtt elindult az egyetemre, kilépett a hátsó ajtón, hogy a könyvet bámulva igya meg reggeli kávéja utolsó kortyait. Semmi kétség sem fért hozzá: a papír, amire a könyvet nyomtatták, jó minőségű volt, és a kötés rendíthetetlenül állta a természet viszontagságait.” Csak a könyv van, a természet van, meg valahol távolabb egy szemlélő, aki figyelni azt a mélyen őszinte, autentikus kapcsolatot, ami csak úgy, érdekel nélkül, akkor és ott kialakul. Talán nem tűnik szentségtörésnek, ha rögtön az elején kimondom: a primer olvasatot most is a szél adhatná. Vagy egy fa. Mondjuk egy szomorúfűz: „A szomorúfűz levele lapozgatja a könyvet, lenyúlva / hosszú árnyékával.” [szavai közé, 14.] Vagy épp egy fecske: „Hangosan kergetőznek a fecskék, nem zavartatják magukat / bele-beleolvasnak a kezemben tartott Kosztolányiba.” [rájuk vár, 49.] Az az evidencia, ahogy a vers Villányi költészetében visszairódik a természetbe, zavarba ejtő. Egyszerűségében és egyenes vonalúságában az. Ez a fajta, nyelvileg letisztított líra rengeteget bíz az olvasóra. Számol a jelenléttel, a világban-benne-lét saját[os] módját mutatja, sőt kínálja. Szelíd avantgárd, misztikus happening. A kivárá és a beérés lírája. Ahhoz pedig, hogy otthonos legyen egy Villányi-vers, szinte bizonyos, hogy ritmust kell váltani. Olvasni és élni, az életet olvasni, az olvasottat élni, hogy a két infinitívusz áttűnhessen egymásba. Szól az apostrofikus intenció: „Időzz el egy megfáradt kéz szépségén; évtizedről / évtizedre.” [mezitláb futott, 23.] Ki kell tehát nézni a kötetből, keresni a valóságvonatkozásokat.

Villányinál a kezdetektől összeér az írás- és az életgyakorlat. Igaz, az idő múlásával a kötetek is egyre érzékenyebben játszanak rá erre az együttállásra. „Az öreg-